

ע"א

והדגשה יתירה בכל הנ"ל בשנה זו – אשר הענין שהזמן גרמא הוא:
גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, כמדובר כמ"פ לאחרונה,
שכבר גמרו כל הענינים וצ"ל רק קבלת פני משיח צדקנו בפועל ממש
– אשר ענין זה מזרזים עוד יותר ע"י לימוד התורה בכלל, ובפרט לימוד
כל הש"ס שמחלקים אותו ב"ט כסלו, מ"ת של פנימיות התורה, כי ע"י
"העוסק בתורה כו"ל¹ מקיימים הענין ד"פדה בשלום נפשי"², "פדאני לי
ולבני מביין אוה"ע"¹, בפדי" וגאולה האמיתית והשלימה.

(קונטרס ע"ד חלוקת הש"ס ב"ט כסלו – סה"ש תשנ"ב ע' 491)

- 1) ברכות ה, א.
- 2) תהלים נה, יט.



הי שותף בהפצת עניני "משיח וגאולה"!!!
להקדשות ולפרטים נוספים:
טל.: 753-6844 (718) או 934-7095 (323)
אימייל: info@torah4blind.org

Be A Partner
In Spreading *Inyonei Moshiach U'geulah!!!*
To Dedicate This Publication
In Honor Of Your Family Or A Loved Ones
For More Info. Call:
(718) 753-6844 or (323) 934-7095
or email: info@torah4blind.org

For this and other books on Moshiach & Geulah, go to:
<http://www.torah4blind.org>
TO DEDICATE AN ISSUE IN HONOR OF A LOVED ONE, CALL (323) 934-7095

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:
<http://www.torah4blind.org>

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ויישלה

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק ב

(תרגום הפשו)



יוצא לאור על ידי
"מכון לוי יצחק"
כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושמונה לבריאה

ולראות את המציאות בפועל ממש⁸ – היינו שיושבים יחד עם הקב"ה (ישראל וקוב"ה כולא חד"⁹) ב"שולחן ערוך" לסעודת הנישואין, הסעודה דליתן ושור הבר ויין המשומר. (משיחות ש"פ וישלח, ט"ז כסלו תשנ"ב)

(8) כלומר, לא זו בלבד שנשלמה העבודה וצריכים לפעול הגילוי בעולם (כנ"ל), אלא יתירה מזה, שישינו כבר בפועל ובגלוי, וצריכים רק לפתוח את העינים, כי **מכבר „נתן לכם”**. עינים לראות".
(9) ראה זח"ג עג, א.



נב.

המעלה המיוחדת די"ט כסלו בשנה זו . . . שי"ט כסלו בשנה זו הוא לאחרי השלימות דשנת ה"ט, בגימטריא "פדה", שכבר נשלמה הפדי' מכל הענינים שמונעים ומעכבים ביאת דוד מלכא משיחא, "אשר חרפו עקבות משיחך", כסיום וחותרם מזמור פד"ה פ"ט בתהלים, ונמצאים כבר בשנת הצדי"ק, הקשורה עם הגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי.

. . . בימינו אלה – ימות המשיח – שבהם נמצאים עכשיו¹, וצריכים רק "לפתוח את העינים", ואז רואים שנמצאת כבר הגאולה האמיתית והשלימה בפשטות, וכל בני"ב, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"², מוכנים בכל הפרטים ופרטי פרטים, "לגשת ולהסב אל השולחן" ("צוגיין און זעצן זיך צום טיש"), שולחן ערוך בכל מטעמים ובכל טוב, החל מעניני הגאולה, ליתן ושור הבר³ ויין המשומר⁴, ועוד ועיקר, "לדעת את ה"⁵, "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"⁶.

(משיחות מוצאי י"ט כ"ג כסלו תשנ"ב - ביחידות כללית)

- (1) כמדובר כמ"פ ע"י נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, שלפני זמן רב כבר כלו כל הקיצין, ונסתיימו כל הענינים וההכנות, גם הכפתורים כו'.
- (2) בא יו"ד, ט.
- (3) ראה ב"ב עה, א. ויק"ר פי"ג, ג. ועוד.
- (4) ברכות לד, ב. ועוד.
- (5) רמב"ם בסיום וחותרם ספרו "משנה תורה".
- (6) ישע"י יא, ט.

א. „ויחבקו... וישקו”

מן הפסוק¹, וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפול על צוארו וישקו ויבכו, מצטט רש"י את המילה „ויחבקו” ומפרש: „נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו”. לאחר מכן הוא מצטט את המילה „וישקו” ומפרש: „נקוד עליו ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי² יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו. אמר רבי שמעון בן יוחאי: הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו”.

יש להבין: מדוע מפרש רש"י את המילה „ויחבקו” לפי הפירוש השני אשר ב"דיבור המתחיל" השני³, ואינו כותב מהי המשמעות של „ויחבקו” לפי הפירוש הראשון, האומר ש"לא נשקו בכל לבו"?

קשה לומר שרש"י מסתמך על פירושו באותו פסוק מיד לאחר מכן, על המילה „וישקו”, ש"לא נשקו בכל לבו", וממילא ניתן להבין מכך שלפי פירוש זה גם „ויחבקו” לא היה בכל לבו – כי במילה „וישקו” יש סיבה מיוחדת ללימוד זה, עקב הניקוד שעל המילה, אך לא כן על „ויחבקו”.

ואם כך, צריך היה רש"י לבאר את המילה „ויחבקו” גם לפי הפירוש הראשון כשם שהוא מבאר אותה לפי הפירוש השני.

ג. האם שקולים שני הפירושים זה לזה?

כן יש להבין: מדוע צריך רש"י להביא שני פירושים ב"דיבור המתחיל", „וישקו”?

יותר מכך: מדברי רש"י בתחילת פירושו „ויש חולקין בדבר הזה” מובן, ששני הפירושים שקולים זה לזה לפי פשוטו של מקרא. כלומר, לא כפי הרגיל, שכאשר מביא רש"י שני פירושים או יותר, מבלי שיקדים שיש כאן מספר פירושים, הרי אז הפירוש הראשון שמביא רש"י קרוב יותר לפשוטו של מקרא, אבל כאשר רש"י מקדים ומציין, כבענינו, לפני הפירושים, „ויש חולקין בדבר הזה”, או ביטויים דומים – הנראים, לכאורה, מיותרים – הרי הקדמה זו מצביעה על כך ששני הפירושים שקולים זה לזה בפשוטו של מקרא.

ולכאורה: הפירוש „יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו” הוא פשוט יותר, כי הניקוד מעל המילה ממעט את תוכן המילה⁴, כפי שמבואר הניקוד במקומות אחרים בתורה המוזכרים שם בספרי, ובלשון הספרי „כיוצא בו”. והסבר זה מתאים גם לפשוטו של מקרא⁵. ואילו לדעת רבי שמעון בר יוחאי אין מובן: מה מוסיף „נקוד עליו” של המילה „וישקו”⁶: כדי לומר ש"נשקו בכל לבו" אין צורך בניקוד, הרי זוהי המשמעות הפשוטה של „וישקו”!

יש המפרשים⁸, שאת זאת בא רבי שמעון בר יוחאי לומר: „הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב”, ואם כך, כדי לומר שלא נשקו בכל לבו אין צורך בניקוד. ניתן להבין זאת גם ללא הניקוד. אלא, הניקוד בא להראות את ההיפך, שבכל זאת נשקו „בכל לבו”.

אך לפי זה אין הניקוד ממעט את המשמעות של „וישקו”, אלא, להיפך, הוא מדגיש ומחזק אותה⁹, וזה שונה מכוונת הניקוד במקומות אחרים בתורה שאותם מציין רש"י, אשר בהם הניקוד מפחית ומחליש את משמעות המילה המנוקדת¹⁰.

(4) ראה רלב"ג ריש פרשתנו (ביאור המלות): נקוד על וישקו להורות שאין נשקתו בלב שלם אבל ה' עניינה ממוצעת בין הנשיקה ובין העדר הנשיקה ולואת היתה זאת התיבה ממוצעת בין הכתיבה והמחק. ועד"ז בעוד מפרשים.

(5) ראה רש"י לעיל וירא יט, לג. במדבר ג, לט. בהעלותך שם. וראה בהנסמן לקמן הערה 23.

(6) מפשטות לשון הספרי משמע לכאורה שרש"י פליג על בעל הברייתא שמפרש הניקוד על וישקו כשאר הניקודות שהובאו שם, כיוצא בו וישקו שלא נשקו בכל לבו וסיל לרש"י* שכאן אין לדרוש הניקוד ולהעיר שבבמדבר (פ"ג, יג) הובאו כל התיבות והאותיות שיש נקוד עליהם והדרש עליהם (כבספרי שם) ולא הובא מאמר רש"י.

ולהעיר מהגירסא בכמה כת"י רש"י (שתח"י), נקוד עליו יש חולקין עליו בברייתא דספרי יש שדרשו נקודה זו למה כו', אבל מלשון רש"י שלפנינו – „ויש חולקין בדבר זה” (בטעם ש, נקוד עליו) – משמע שגם רש"י דריש הניקוד

(7) ראה ב"ר פע"ח, ט שהקשה ר' ינאי על הפירוש „שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו” (אלא שבב"ד הוא מאמר רש"י) (ולא רש"י) – ראה לקמן סעיף ג': אם כן למה נקוד עליו.

(8) ראה ספר הזכרון, משכיל לדוד, חדא"ג מהרש"א עה"ת (אמר המלקט) לפרש"י כאן.

(9) ראה פי' מהר"ו ועץ יוסף לב"ד שם (בדעת רש"י). אלא שלפי' למדו רש"י"א מה שהניקוד הוא על כל התיבה ולא כבשאר המקומות ש, הכתב רבה על הנקודה" או, הנקודה רבה על הכתב". (10) ובפרש"י אין לומר כהמפרשים בהערה שלפנינו, כי

* להעיר שבספרי שם הלשון ר"ש בן יוחאי אומר, וברש"י – א"י שמעון בן יוחאי.

(1) פרשתנו לג, ד.
(2) בהעלותך ט, יו"ד.
(3) ראה באר יצחק כאן: רש"י חולך כאן בשיתת רש"י שהביא בדי"ה וישקו והוא פשוטו הכתובים.

לא הי' גילוי בקביעות כ"כ הפצת תורת החסידות במדינת צרפת, להיותה תחתון למטה (ועד כדי כך שרבינו הזקן חשש לנצחונה של צרפת כו'⁴), ודוקא בדורנו זה, ע"י "בית יוסף", נעשה גילוי והפצת המעיינות גם במדינת צרפת, ביסוד שם ישיבת "תומכי תמימים" ע"ד כבליובאוויטש, ולכן, הגיע בפועל הזמן ש"ירשו את ערי הנגב", ו"עלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".

ויש להוסיף ולהעיר ע"ד הרמז:

"צרפת" בגימטריא שבע מאות ושבעים (770), השלימות דמספר שבע, כפי שכל א' כלול מעשר (שבעים), וכפי שכל א' כלול ממאה (שבע מאות), ושניהם יחד (שבע מאות ושבעים), וי"ל שבוה מרומז שבהבירור דמדינת צרפת, נגמר ונשלם בירור העולם שנברא בשבעת ימי הבנין בכל הפרטים ופרטי פרטים.

ולהעיר, שהבירור ד"צרפת" שמספרו "770" נעשה ע"י (ה"להבה" שמאירה מ) "בית יוסף", ועד לבית יוסף כפשוטו, הבית שבו בחר ועד שקנהו ובו חי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בעשר שנים האחרונות בחיים חיותו בעלמא דין, ומשם הולכת ונמשכת ("מוסיף והולך") העבודה ד"בית יוסף" – שמספרו (מספר הבית כפשוטו) "770".

ובעומק יותר – "צרפת" אותיות "פרצת", שבוה מרומז שגילוי והפצת המעיינות הוא בצרפת – פריצת כל הגדרים, ולא רק באופן שמצד פריצת כל הגדרים דהמעיינות באים גם בתחתון שאין תחתון למטה ממנו, אלא יתירה מזה, שענין זה הוא גם מצד התחתון, כמודגש בכך ש"צרפת" אותיות "פרצת", ועי"ז נעשה "פרצת" על"ך פרץ", "זה משיח, שנאמר⁶ עלה הפורץ לפניהם"⁷.

. . . ומזה מובן שבימינו אלה ממש צריכים רק לפתוח את העיניים

(4) ראה ספר התולדות אדה"ז (קה"ת תשל"ו) ע' רנט ואילך. ועוד.

(5) וישב לה, כט.

(6) מיכה ב, יג.

(7) אגדת בראשית ספס"ג. וראה ב"ר ספפ"ה ובפרש"י.

אם כך, מדוע מביא רש"י גם את הפירוש השני, ואף מקדים ומציין, ויש חולקין בדבר הזה, ששני הפירושים שקולים זה לזה לפי פשוטו של מקרא? אמנם שני הפירושים כתובים ב"ברייאתא דספרי", אך דרכו של רש"י איננה לצטט את מדרשי חז"ל, אלא כאשר הם מבהירים את פשוטו של מקרא.

ג. מדוע מצטט רש"י דוקא מ"ספרי"?

כן יש להבין: שני הפירושים למילה, וישקרו" מובאים במקומות נוספים, ומדוע, אפוא, מצטטם רש"י כפי שהם בספרי ואף מדייק לציין שהמחלוקת כתובה בברייאתא דספרי – והרי המחלוקת מובאת גם בבראשית רבה¹¹ במקום זה, וכן באבות דרבי נתן¹².

ניתן להבין מדוע אין רש"י מביא את שתי הדעות מבראשית רבה, כי הדעה השניה שם, דעת רבי ינאי, האומר, "אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של אבינו יעקב של שיש..." איננה מתאימה לפשוטו של מקרא של המילה, וישקרו"¹³, וכן, לפי זה אין הניקוד רק מחליש את המשמעות של המילה, אלא שולל אותה לחלוטין, כאילו מוחק אותה¹⁴.

אך רש"י היה יכול לציין את הדעה הראשונה

בפרש"י לא הובא בכלל שהניקוד כאן אינו דומה כשאר הניקודות בתורה.

(11) פ"ח, ט.

(12) פ"ד, ד.

(13) כמ"ש במשכיל לדוד כאן.

(14) ראה יפה קול לשה"ר (ו, ד). אמנם זה לפי פי' המת"כ בב"ר שם אלא לומר לקרוא וישכחו. וכמו שפי' במשכיל לדוד שם (וכ"ה בפרקי דר"א (הובא ביל"ש עה"פ) פל"ז, "אל תהי קורא וישקרו אל וישכחו" אבל שם הוא לא בדעת ר' ינאי).

אבל לפי מה שפירש ביפה תואר (השלם) – ועד"ז בעץ יוסף – לב"ר שם דעיקר כוונתו לנשיכה ואח"כ נתהפך לאוהב ונשקו (וכן משמע בתנחומא (פרשתנו ד): בקש עשו לנשכו כו' לכך נקוד וישקרו שלא היתה נשיקה של אמת. וכמפורש בעץ יוסף לתנחומא שם), יש לפרש לכאורה שגם לדעת ר' ינאי הניקוד אינו מוציא התיבה מפשוטה** כאילו אינה. אלא כהדיעה שהובאה בפרש"י, "לא נשקו בכל לבו" (וראה שפ"ח בפרש"י***). [אבל ראה במדרש לקח טוב כאן שמביא תחלה דעת ר' ינאי ואח"כ, ור"א נשקו אבל לא בלב שלם לכך נקוד עליו כי לא היתה נשיקה שלימה]. אלא שגם ענין זה שבקש לנשכו אינו מבורר ולא מרומז בפרש"י. וראה לקמן הערה 22.

(* בהוצאה דפדרא עם פי' הרד"ל – חסד.

(**) אבל ביפ"ת ונעץ יוסף שם שלר' ינאי, בא הניקוד להוציא המלה מפשוטה. כמ"ש בנצמו ביפה קול שם.

(***) ודבריו צריך תיקון שכתב, מלות וישקרו נקוד לבד השי"ן שבו שאינו נקוד.

הנאמרת בבראשית רבה, דעת רבי שמעון בן אלעזר, האומר, "מלמד שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו". הסבר זה הוא כדעת רבי שמעון בר יוחאי¹⁵ בספרי¹⁶, ובמיוחד שאת דעתו של רבי שמעון בן אלעזר לגבי הניקוד, האומר, "בכל מקום שאתה מוצא הכתב רבה על הניקודה אתה דורש..." (שבכך הוא פותח את פירושו בבראשית רבה) כבר הביא רש"י¹⁷ בפירושו על התורה¹⁸.

בנוסף לכך: באבות דרבי נתן כתובות שתי הדעות בניסוח קצר וברור: "מלמד שלא נשקו באמת"¹⁹. רבי שמעון בן אלעזר אומר נשיקה זו של אמת וכולן אינן של אמת²⁰.

ואם כך מדוע מדייק רש"י: (א) לצטט את לשון הספרי. (ב) לציין את המקור – ויש חולקין .. בברייאתא דספרי. (ג) לציין את שמו של בעל המאמר כפי שזוהא בספרי – רבי שמעון בר יוחאי²¹. (ד) לומר בתחילת דבריו, "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב", והרי, לכאורה, מהי החשיבות בכך לפשוטו של מקרא כאן, ובמיוחד כאשר בסיום הדברים הכתובים גם בבראשית רבה, "אלא מלמד שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו", מובן שגם לפני כן וגם לאחר מכן הוא היה שונא ליעקב.

ד. לפי שתי הדעות מחליש הניקוד את המשמעות

לכאורה, ניתן היה לתרץ את הקושיות הנ"ל, שבסעיפים ב' ו'ג:

(15) וצ"ע במשכיל לדוד כאן שמשמע מדבריו ידיעה הא' ברש"י היא דעת רש"י' הדתם וס"ל שלא נשקו בכל לבו. וכנראה שהי' לפניו הגי' בדבריו רש"י'א כביל"ש כאן (הובא בהערה 18). וראה גם ספר זכרון בסוף דבריו.

(16) וראה בפ' דבריו ביפ"ת ויפה קול לשה"ר שם שמפרשים כפי' הגי' בדבריו רש"י'.

(17) וירא יח, ט.

(18) (הוצאת תיאודור – אלבק) הובאה הגי' בדבריו רש"י'א בב"ר, "מלמד שנשקו מכל לבו" וליתא שם, שנכמרו רחמיו באותה שעה". וביל"ש כאן: מלמד שלא נשקו כל לבו. (ועד"ז הוא במדרש שכל טוב). ואולי היתה לפני רש"י אחת מגי' הנ"ל בב"ר.

(19) ואין לומר שרש"י לא הביא מאבות דר"נ כי שם יש לפרש כמ"ש, "מלמד שלא נשקו באמת" שבאמת לא נשקו בפועל (בכלל), כי מדבריו רש"י'א נשיקה זו של אמת וכולן אינן של אמת, נוכח, שגם לת"ק נשקו אלא שלא הי' באמת (– בכל לבו). (20) ראה תומת ישרים לאבות דר"נ. וראה בנין יהושע שם. ומשטחיות לשונו משמע קצת שגם לדעת רש"י' (שהובאה בפרש"י), לא בא לנשקו אלא לנשכו. וראה כסא רחמים שם. וכן הוא דעת רש"י'א לפי הגי' בשה"ש שם לפנינו. וראה לעיל (הערה 18) גי' היל"ש.

(21) ובפרט שבשני מקורות האחרים (ב"ר ואדר"ג) איתא רש"י'א.

הוספה

בשורת הגאולה

נא.

לאחרי „מעשינו ועבודתינו“ דכל בני במשך כל הדורות, כולל ובמיוחד לאחרי גילוי תורת החסידות בי"ט כסלו, שאז התחיל עיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"¹, ומוסיף והולך ע"י רבותינו נשיאינו מדור לדור, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שעל ידו הופצו המעיינות חוצה בכל קצוי תבל – כבר נגמרו ונשלמו כל הענינים גם מצד (וב)העולם, כפי שהודיע והכריז שכבר נשלמו כל עניני העבודה, גם „צחצוח הכפתורים“, והכל מוכן לביאת המשיח.

ומזה מובן שהמשך העבודה שלאח"ז (כל זמן שמשיח צדקנו מתעכב מאיזו סיבה (בלתי ידועה ומובנת כלל)) אינו „עבודת הבירורים“ (שהרי כבר נסתיימה ונשלמה עבודת הבירורים), אלא, עבודה מיוחדת להביא ההתגלות בפועל בעולם.

ויש לומר, שהמעלה המיוחדת בדורנו זה מרומזת בהפטרה דפרשת וישלה – „והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש גו' וירשו הנגב את הר עשו כו' וגלות גו' עד צרפת גו' ירשו את ערי הנגב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו“:

מהחידושים של (יוסף והמשך ד) „בית יוסף“ שבדורנו (כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ששמו הראשון יוסף), לגבי הדורות שלפנ"ז עד לדורו של רבינו הזקן („בית יעקב“³) – שעל ידו נעשה הפצת המעיינות חוצה בכל קצוי תבל ממש, עד לחוצה שאין חוצה ממנו, כמדינת צרפת, אשר, בזמנו של רבינו הזקן (וכן בזמנם של רבותינו נשיאינו שלאח"ז)

(1) ראה ס' השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(2) עובדי א, יח ואילך.

(3) להעיר מהשייכות המיוחדת דרבינו הזקן ליעקב (ראה בארוכה מעייני הישועה (קה"ת תשמ"ח) ע' 101 ואילך).

לבו" מובנת משמעות הפירוש, שלולא הניקוד היו מבינים את „וישקהו“ כנשיקות של שונא, כדלעיל, והניקוד מפיחת משמעות זו של „וישקהו“.

(ד) מובן מדוע מציין רש"י את שמו של בעל המאמר, ודוקא לפי גירסא זו – רבי שמעון בר יוחאי: רבי שמעון²⁶, „דריש טעמא דקרא“²⁷. הוא לא דרש את המילים כשלעצמן, אלא את משמעותן ביחד עם טעמן, ויותר מזה על פי הטעם, ולפי זה מובן הסברו שהניקוד אינו ממעט את המילה „וישק“ כשלעצמה, כדעה הראשונה, דבר שאיננו קשור למי שאודותו מסופר בפרשה, אלא הוא דורש את משמעות המילה כפי שהיא משתלבת בענין כולו,

ב„וישקהו“ של עשו ליעקב, רבי שמעון בר יוחאי „דריש טעמא דקרא“, שמבינים שאלה הן נשיקות שונא, והניקוד ממעט מובן זה של הענין, ומראה שהיה זה „בכל לבו“.

ה. עדיין לא תורצו כל הקשיים בפירוש רש"י

אך פירוש זה איננו „חלקי“. כי בכל שאר המקומות בא הניקוד להחליש את משמעות המילה המנוקדת²⁸, וקשה לומר שכאן מחליש הניקוד את עצם הענין של „וישקהו“ שבפרשה, ואילו את המשמעות של המילה עצמה הוא מחזק – „ובכל לבו“! בנוסף לכך עדיין אין מובן:

(א) מהי כוונת רש"י בצינו שהמחלוקת כתובה ב„בריתא דר' יוחאי“²⁹?

(ב) מהי משמעות הביטוי „הלכה היא...“³⁰ – הרי כאן חשוב לציין שדבר זה הוא „ידוע“³¹, כדלעיל³².

(ג) ברוב המהדורות של הספרי המצוינות לפנינו

(26) דסתם ר"ש הוא רשב"י (רש"י שבעות ב, ב ד"ה משמו. רמב"ם בהקדמתו לפיהמ"ש ד"ה הפרק הששי. סדה"ד ע' רשב"י וש"ג. ועוד).

(27) גיטין מט, ב. ו. ש"ג.

(28) ראה בהנסמן לעיל הערה 5.

(29) בא' מכת"י רש"י (שתח"י) ליתא, ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי.

(30) בכמה כת"י רש"י (שתח"י), „הלכה ידועה היא“. ובכת"י א', „הלכה היא הכל יודעים“.

(31) בספר הזכרון גריס בפרש"י: והלא בידוע הוא כו'. ומתאים לפירושו בדברי רשב"י כנ"ל (ס"ב והערה 22). וכ"ה הא' מכת"י רש"י שתח"י.

(32) ואף שכ"ה הלשון הספרי לפנינו, הרי אין דרכו של רש"י להעתיק דרשות חז"ל דוקא כצורתן, כ"א מה שנוגע לפירושו בפשט"ם. ובי"ש בהעלותך שם. והלא בידוע כו'.

* ובמהש"ד שם מתיים, אלא כולו נקוד. וכ"ה במס' סופרים פ"ו ה"ג. אבות דר"ג שם.

לפי שתי הדעות בא הניקוד להחליש את המשמעות של „וישקהו“. ההבדל הוא רק בכך, שלפי הפירוש „לא נשקו בכל לבו“ מחלישה הניקודה²² את ענין הנשיקה בכלל, ולפי דעת רבי שמעון בר יוחאי מחלישה הניקודה את מוחות הענין של „וישקהו“ בפסוק זה, את נשיקת עשו ליעקב²³: כיון ש„בידוע שעשו שונא ליעקב“, ניתן היה להבין שהמשמעות של „וישקהו“ כאן היא נשיקה כזאת שעשו, השונא, נושק ליעקב – לא בכל לבו. ולפיכך בא הניקוד ומפיחת את המובן של „וישקהו“ כאן, ש„וישקהו“ כאן היה „בכל לבו“.

ולפי זה יהיה מובן:

(א) ששני הפירושים מתאימים לכוונת הניקוד לפי פשוטו של מקרא, שהניקוד בא להחליש את מובנה של המילה המנוקדת.

(ב) הסיבה לכך שרש"י מביא גם את הדעה השניה, של רבי שמעון בר יוחאי, כי לפי הדעה הראשונה, שהניקוד מחליש את ענין הנשיקה בכלל, צריך היה הניקוד להיכתב רק על האותיות „וישק“, ואילו לפי רבי שמעון בר יוחאי מובן מדוע הניקוד הוא על המילה „וישקהו“ כולה²⁴.

(ג) מובן מדוע רש"י מביא דוקא את המדרש מספרי ולא מאבות דרבי נתן²⁵, כי דוקא לפי הניסוח בספרי – „הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל

(22) בספר הזכרון כאן: ת"ק סובר שהניקוד הוא לרמוז שלא נשקו בכל לבו – כלומר אין זו נשיקה כלל וכאילו הניקוד עקרה וישקהו ממקומה כו'. וא"כ לשתי הדעות הניקוד אומר לך סמייהו להאי תיבתא מהכא למר סמי"י מכל וכל כו'. וצ"ע דלהפ"י ש„לא נשקו בכל לבו“ הרי עכ"פ ה' כאן מעשה הנשיקה וגם תוכן ענין הנשיקה (ענין של אהבה), אלא ש„לא ה' בכל לבו“.

ואולי מפרש שלא נשקו בכל לבו, שלא ה' לבו בזה כלל, וכנשיקות שונא. וכדעת הזור פרשתנו (קע"א. ב. זח"ב קכד, ב) * ורבינו בחיי כאן ועוד. [וכצ"ל ע"פ הביאור במפרשים הג"ל (וכ"ה בספר הזכרון שם) דדברי רשב"י, הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב" קאי על המ"ד שלפנ"ז, והיינו יודעין שזוהי נשיקת שונא]. ויש לפרש כן גם באבות דר"ג, שלא ה' שום אמת בנשיקתו. אבל נוסף ע"ז שלא משמע כן מפשטות הלשון, שלא נשקו בכל לבו" אין לפרש כן ברש"י – ראה לקמן בפנים ס"ו.

(23) כן משמע בספר הזכרון שם. וראה יפה תואר לבי"ר שם.

לקו"ש [מתורגם] חט"ו ע' 122.

(24) ולפ"ז תובן ותומתק ההקדמה בדברי רשב"א בבי"ר שם „בכ"מ שאתה מוצא התיב רבה כו' כאן לא כתב רבה על הניקודה כו'". וראה יפ"ת שם.

(25) וגם לא דעת רשב"א מבי"ר.

* ובמדרש משלי (באבער) כו. כד: מלמד שלא בנשיקה של אהבה אלא של שנאה. ובמסו"ד (פ"ה י"ד): כן נשיקה שנשק עשו ליעקב לא ה' אלא לפסולת.

ליעקב, באותו מצב, נכמרו רחמיו... ונשקו בכל לבו.

יב. "ועלו מושיעים... לשפוט את הר עשו"

מכך נלמדת ההוראה לכלל תקופת גלות אדום, ובשני הכיוונים:

מצד אחד אי אפשר לסמוך על גויים, כי, הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב.

מצד שני, בכוחו של יהודי להשפיע על עשו גם כאשר עשו שרוי במעמד ובמצב זה, כך שיווצר, נכמרו רחמיו ונשקו בכל לבו, שהגוי יעזור ליהודים ויתן להם את צרכיהם, ועד לסיוע ליהודים לצעוד בדרך שבה הם צריכים לצעוד.

וזאת כאשר יהודי תקיף בדרכו על פי התורה והמצוות אפילו בגלות ואינו נבהל מגויים ומעכו"מיות, ומודיע זאת גם לעשו – „עם לִבְן גרתי ותר"ג מצוות שמרתי"⁷⁵,

(75) פרש"י פרשתנו לב, ה.

ועל ידי זה מתקיים בפועל הנאמר בהפטרות⁷⁶ פרשה זו⁷⁷, „חזון עובדיה כה אמר ה' אלקים לאדום...“, „אשר, עובדיה גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא"⁷⁸ (=ממנו ובו של היער יבוא בו הגרון), ועד לסיום הענין⁷⁹: „ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה“,

שכבר הובטחה בפרשתנו התוצאה של וישקה... ויאמר נסעה... – שיעקב קבל זאת „אבא אל אדוני שעירה“ – בימי המשיח, שנאמר „ועלו מושיעים...“⁸⁰.

ועלו מושיעים בקרוב ממש בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

(משוחח ש"פ וישלה תש"מ)

(76) כמנהגנו – מנהג תב"ד.

(77) עובדי' א, א.

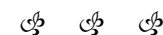
(78) סנהדרין לט, ב. ושם גם דעת רשב"י כו"ב.

(79) עובדי' שם, כא.

(80) פרשתנו לג, יד ובפרש"י שם. ולהעיר מהמשך רש"י „ומ"א יש לפרשה זו רבים“ – היינו שהקודם לזה הוא פשוטו ש"מ.

לזכות

כ"ק אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח



ויהי שעי' קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'



יהי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולמ ועד

הניסוח של דברי רבי שמעון בר יוחאי הוא „אלא נהפכו³³ רחמיו“ – ומדוע, אפוא, משתמש רש"י בניסוח המופיע בבראשית רבה, „אלא שנכמרו³⁴ רחמיו“?

ו. „וישקהו“ – לא באמת

ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

כוונת רש"י כאן איננה לתרץ את הניקוד על המילה „וישקהו“, כי, כאמור מספר פעמים³⁵, אין רש"י מפרש³⁶ את כל הניקוד שבתורה³⁷. מכך מובן, שענין הניקוד (כענין³⁸ של חסר ויתר) אינו מהווה קושי בפשוטו של מקרא, ולכן אין הכרח לפרשו כאשר לומדים את פשוטו של מקרא.

רק כאשר קיים בלאו הכי קושי בהבנת פשוטו של מקרא, אז מפרש רש"י במספר מקומות גם את הניקוד (או את החסר וכדומה), אשר בכך מובן פשוטו של מקרא.

כוונת רש"י כאן היא לפרש קושי המתעורר לפי הפשט: כיצד התהפך עשו בבת אחת מן הקצה אל הקצה – לחיבה ואהבה רבה כל כך ליעקב, כאשר ידוע ש„וישטום אותו“ עד כדי כך שהוא הפיץ להרגו³⁹, ו„עודנו בשנאתו“ והוא יוצא עתה להלחם ביעקב – „הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו“⁴⁰?

מבאר רש"י, ש„וישקהו“ אכן היה ארוע מיוחד – „נתגלגלו⁴¹ רחמיו (והסיבה לכך היא) כשראהו משתחוה כל התשחואות הללו“.

ובכך אין מחלוקת – זהו פשוטו של מקרא לכל הדעות.

אך כאשר מגיעים ל„וישקהו“⁴² – שאין זה רק

סימן לחיבה רבה עד כדי „ויחבקו“, אלא הדבר מורה על התרגשות והתעוררות של אהבה יתירה בלב עד כדי כך שאין די בדיבור ואף לא בחיבוק, אלא „וישקהו“, כפי שכן התמש רואה את היתרון של חיבת הנשיקה על חיבת החיבוק, לגבי עצמו, וביחס של הרוי כלפיו. ואין סביר לומר, שמשום ש„ראהו משתחוה כל השתחואות הללו“ הוא יתהפך לגמרי מן הקצה אל הקצה, מ„שנאתו“ ורצונו להרגו, עד לאהבה גדולה כל כך עד שאין די ב„ויחבקו“ אלא יש צורך ב„וישקהו“.

על כך אומר רש"י – „נקוד עליו:“ כאן קשור הניקוד לפשוטו של מקרא, והוא בא ללמד, כניקוד בכל מקום, ש„וישקהו“ היה חלש יותר. אכן, לא היתה זו נשיקה אמיתית, וביטוי לאהבה אמיתית.

ועל כך מסביר רש"י, „ויש חולקין בדבר הזה“. את הענין ש„וישקהו“ איננו אמיתי ניתן להסביר בשתי דרכים: „יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו“, למרות ש„ויחבקו“ ו„נתגלגלו רחמיו“, אשר הובילו ל„וישקהו“, אכן היו באמת⁴³. והדעה השניה אומרת, ש„נכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו“. שלאחר „ויחבקו“, שעקב „נתגלגלו רחמיו“, אז „באותה שעה“ – כאשר חבקו – „נכמרו רחמיו“: התעוררה בו התרגשות עזה וחמלה⁴⁴, עד אשר „נשקו בכל לבו“. אך כיון שההתרגשות והנשיקה בכל לבו היו רק „באותה שעה“, אין זה⁴⁵ ענין אמיתי⁴⁶.

ז. „הלכה היא...“ ואינה משתנה

כדי להדגיש שגם לדעת רבי שמעון בר יוחאי,

גם התחלת הכתוב בבי"ר (לפנינו): וירץ עשו לקראתו וישקהו, ובאבות דר"נ: וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפול על צואריו וישקהו. ומקום לומר שהמחלוקת היא גם בתחלת הכתוב אם ה' בזה תנועה של אהבה. משא"כ בספרי שהובא שם, כיוצא בו וישקהו – רק תיבת „וישקהו“ (אף שבכמה מהמקומות שמביא שם, מעתיקי עוד תיבות מהכתוב – לא רק התיבה שעלי' נקוד). שמוה משמע שהמחלוקת היא רק בהענין ד „וישקהו“ כפנים.

(43) ועפ"ז מובן שאין לפרש שמי"ש „שלא נשקו בכל לבו“ היינו שלא ה' בזה שוט תוכן של אהבה, שהרי כבר כתב לכל הדעות שנתגלגלו רחמיו. ופשיטא שזה עושה רושם עכ"פ באותה שעה, ואולי גם נתעורר יותר מזה, אלא שלא נשקו בכך לבו. אבל ראה באר מים חיים (לאחי המהר"ל) בפרש"י כאן. (44) רש"י מקץ מג, ל. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 381 ואילך בפ' „נכמרו“, וחילוקו מל', נתגלגלו. אבל ראה שם ע' 375 הערה 5*.

(45) עפ"ז תומכת הגי' בכמה כתי"י רש"י שלפנינו, שזאת התיבות, בכל לבו (וסיים ל' רש"י הוא „ונשקו“).

(46) ראה גם באר יצחק באר"י קצת.

* בהוצאה ת"ל דב"ר: לקראתו וגו' וישקהו. ומביא כמה גי' שנענתו בפירוש התיבות „ויחבקו ויפול על צוארו“.

האומר שנשקו בכל לבו, לא היה זה באמת, והניקוד מחליש את „וישקרו” – מדייק רש”י לציין בתחילה דברי רבי שמעון בר יוחאי „הלכה היא בידוע...”.

”הלכה” היא דבר שאיננו משתנה. את זאת מבין אפילו בן החמש למקרא אשר עדיין איננו לומד משנה וגמרא. הוא רואה בחיי היום יום שלו שאת ההלכה של התורה אי אפשר לשנות.

וכך אומר רבי שמעון בר יוחאי בעניינו, שהשנאה של עשו ליעקב איננה יכולה להשתנות, כי „הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב” – שנאה זו דומה להלכה כפשוטה שאיננה יכולה להשתנות,

והענין של „וישקרו” כאן הוא רק ש, נכמרו רחמי באותה שעה ונשקו בכל לבו” –

וכפי שאנו מוצאים בהלכה שנקבעת לפעמים הודאת שעה שאיננה כפי ההלכה, כאלוהו בהר הכרמל⁴⁷. גם במקרים אלו אין הכוונה שההלכה השתנתה – ההלכה של איסור ההקרבה בבמה קיימת במלוא תקפה גם אז⁴⁸, אלא שבאותה שעה היתה ההוראה להקריב את הקרבן בבמה.

כפי שכבר למדנו לפני כן, שיעקב היה איש תם⁴⁹, אך כאשר דרכו של עשו „לרמות את אביו”⁵⁰ הביאה לידי כך שיצחק רצה לתת לעשו את הברכות משום „כסבור שהוא מדקדק במצוות”⁵⁰, הרי אז „בא אחיך במרמה”⁵¹. אך זוהי מרמה כזו, שגם „ברוך יהיה”⁵², כי מרמה זו⁵³ היא „בתכמה”⁵⁴.

ה. המקור – דוקא „בברייתא דספרי”

לפי זה מובן גם כן:

א) מדוע אין רש”י מביא את המחלוקת מאבות דרבי נתן – „לא נשקו באמת.. נשיקה זו של אמת” – כי לפי שתי הדעות, גם דעת רבי שמעון בר יוחאי, לא היתה כאן „נשיקה של אמת”, כי ב”אמת”

לא ייתכנו שינויים. השאלה היא רק עד כמה לא היה „אמת” בנשיקה: לפי הדעה הראשונה הרי אפילו לזמן קצר „לא נשקו בכל לבו”, ולדעת רבי שמעון בר יוחאי הרי „באותה שעה נשקו בכל לבו”, אך משום ש„הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב” הרי אפילו „באותה שעה” לא היה זה באמת⁵⁵.

ב) מדוע אין רש”י מתבטא כלשון הספרי שלפנינו „נהפכו רחמי באותה שעה” – משום שאו היה משתמע כאילו באותה שעה הפכה השנאה לרגש של אהבה אמיתית. ואילו כאן רק „נכמרו רחמי באותה שעה” – באותו רגע התעורר בו רגש חם של רחמים.

ג) מדוע מקדים רש”י ומציין שהדברים כתובים „בברייתא דספרי”: לולא זאת ניתן היה להסביר שהביטוי „הלכה היא בידוע” מכוון להלכה בחלק הדרש שבתורה (לנוסחת מסקנת הדרש⁵⁶). ולכן מציין רש”י שהדברים נאמרים „בברייתא דספרי”, בחלק ההלכה שבתורה – אין זה דרש מן המדרש אלא זוהי הלכה בדיני התורה שעשו שונא ליעקב, כדלעיל.

ט. דעת רשבי מתאימה לפשט לפי המשך הפרשה

אך יש להבין: מהו ההכרח לפי פשוטו של מקרא לומר ש„נשקו בכל לבו”. להיפך: כיון שרבי שמעון בר יוחאי עצמו אומר „הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב”, הוא יכול היה ואף צריך היה לומר ש„לא נשקו בכל לבו”⁵⁷?

ההסבר לכך הוא: מכל המשך הפרשה מובן, שעשו היה שריו או בהתרגשות רבה, כפי שממשיכה התורה ואומרת מיד, שלאחר „וישקרו” – „ויבכו”⁵⁸, שזהו ביטוי בולט של התרגשות לב רבה ביותר⁵⁹.

וכך רואים בדבריו המאוחרים יותר של עשו, „אחי יהי לך אשר לך”⁶⁰, ועד „הציגה נא עמך מן העם אשר אתי”⁶¹,

55) שלכן נהרות שנפסקין, אחד בשבוע” (שמיטה) נק’ „מכובין” ופסולין למי חטאת (פרה פ”ח מ”ט).

56) ע”ד אגדה הקרובה לפשוטו של מקרא (ראה רש”י בראשית ג, ת. ועוד).

57) ראה לעיל הערה 20.

58) ראה ראב”ע עה”פ: על דרך הפשט לא חשב עשו לעשות רע לאחיו והעד יבכו כאשר עשה יוסף עם אחיו (וראה רלב”ג פרשתנו ב,ביאור דברי הסיפור). וראה יפה תואר (השלם) לבי”ר שם בדברי רשב”א. פירוש מהר”ו שם ד”ה ואת”ל ויבכו. וראה מדרש לקח טוב שלאחר הפירוש וי”מ נישקו אבל לא בלב שלם כו’ איתא: ויבכו, אעפ”כ נכמרו רחמי.

59) להעיר מלקו”ש [המתורגם] חט”ו ע’ 378 ואילך.

60) לג, ט.

61) שם, טו.

וקשה לומר בפשוטו של מקרא שכל זה היה רק כלפי חוץ, ועשו לא התכוון לכך בכל לבו⁶².

ולכן סובר רבי שמעון בר יוחאי, ש„באותה שעה” נכמרו רחמי .. ונשקו בכל לבו”.

ולפי זה ניתן להבין מדוע שקולים הפירושים זה לזה בפשוטו של מקרא, ואשר לכן מקדים רש”י ואומר „ויש חולקין בדבר הזה” – משום שלפי שני הפירושים היה אותו קושי: לפי הדעה הראשונה ש„לא נשקו בכל לבו” קשה להבין את דברי התורה בהמשך הפרשה, שלפיהם ניכר ש„וישקרו” היה „בכל לבו”. ולפי רבי שמעון בר יוחאי לא כל כך „חלק” ההסבר „וישקרו בכל לבו” לאור המצב הקודם של שנאה מוחלטת⁶³.

י. רשבי – מבטל גזירת הרומאים

אך תלמיד ממולה יכול לשאול: בסופו של דבר, מכיון שרבי שמעון בר יוחאי עצמו מדגיש את שנאת עשו ליעקב – „הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב” – כיצד ייתכן שדוקא הוא יאמר ש„נכמרו רחמי באותה שעה ונשקו בכל לבו”?

לכן רומז רש”י⁶⁴ להסבר על כך על ידי ציון שמו של בעל המאמר – רבי שמעון בר יוחאי:

רבי שמעון בר יוחאי חי בתקופת גלות רומי – אדום, אשר „עשו הוא אדום”⁶⁵ – בתקופה של גירות קשות⁶⁶ על ישראל, ובמיוחד עליו עצמו, עד כדי כך שהיה צריך להמלט מן הרומאים ולהתחבא במערה שלש עשרה שנים⁶⁷.

למרות זאת אנו מוצאים⁶⁸, שכאשר היה צריך ללכת לרומי כדי לבטל גזירה על ישראל שלחו את רבי שמעון בר יוחאי „שהוא מלומד בנסים”, ובלי להתחשב בשנאתם הרבה של מלכות רומי לישראל, ואילו בפרט, הוא הצליח לפעול על ידי נס ש„אמר להון שאילו כל מה דאית לכון למישאל ועיילינהו

62) להעיר מהל’ באבות דר”ג שם „וכולן אינן של אמת” – אשר שקוי”ט (בכסא רחמים שם) בפירושו. ואולי יש לפרשו על הענינים שבהמשך הפרשה. אלא שלפ”ו הכוונה ב„כולן” אינו לשאר נשיקות (ראה לעיל הערה 42), ודוחק. וראה הערה הבאה.

63) להעיר מנוסחא ב’ באבות דר”ג מכת”י [ג.י. תשכ”ז – מהדורא ג’] פל”ו: נקוד יכול שהיתה נשיקה של אהבה. רבי שמעון בן אלעזר אומר והלא כל מעשיו של עשו בתחלה של שנאה היו חוץ מוזה שהיא של אהבה.

64) נוסף על טעם הנז”ל סו”ד.

65) פרשתנו לו, א.

66) וע”ד „ואהרנה את יעקב” (תולדות כו, מא) – הרוגי מלכותו בהם – רע”ק רבו דרשב”.

67) שבת לג, ב.

68) מעילה יו, א ואילך.

לגנויה” (=אמר להם: שאלו את כל שאלותיכם והביאו אלי) ועל ידי כך בטלו את הגזירה.

ולכן הוא סובר שכך היה גם לגבי יעקב ועשו, שיעקב, אשר היה מלמד בנסים⁶⁹, הביא את עשו לידי כך שנכמרו רחמי באותה שעה ונשקו בכל לבו, למרות שהלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב.

יא. רשבי – אלקות בתוך העולם

זה מתאים גם לדרכו ועבודתו הרחנית של רבי שמעון בר יוחאי בפנימיות הענינים:

אנו מוצאים⁶⁷, שבצאתם מהמערה, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר הוי מטי רבי שמעון (=כל מקום שהיה פוגע רבי אלעזר היה רבי שמעון מרפא). כלומר, הדרך של „מטי רבי שמעון” מתאימה לעולם, ואינה מותאמת, לכאורה להנהגה של תורתו אומנתו שלפיה – הנהגת רבי שמעון בר יוחאי וחבריו⁷⁰ – צריך להיות רבי אלעזר מחי”. אך רבי שמעון בר יוחאי הביא רפואה לעולם בדרך שבה העולם נוגה.

בדומה לכך, ואף מעל לכך, אומר רבי שמעון בר יוחאי⁷¹ „יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין”. המשמעות של לפטור היא לא על ידי הבאת כל העולם כולו לחזור בתשובה, אלא שהעולם נשאר במצב של דין עקב ענינים שליליים ובכל זאת הוא „סובל כל עוונותיהם ופוטין מן הדין”⁷².

זהו חידוש גדול יותר מאשר לשנות את העולם, כי זה ה„מטה” מתעלה, הוא כבר איננו „מטה” – הרי הוא מתבטל ומתהפך. ואילו כאן אומר רבי שמעון בר יוחאי שאלקות יכולה להגיע ולהשפיע גם בדרגה של ה„מטה” כפי שהיא למטה, וברע כפי שהוא במקומו⁷³.

וכך בענייננו: השפעת יעקב על עשו איננה בהבאת עשו לידי חזרה בתשובה⁷⁴, אלא שבמצב שבו שרוי עשו, ש„הלכה היא בידוע שעשו שונא

69) ראה פרש”י פרשתנו לב, יא. ד”ה כי מקלי.

70) שבת יא, א. וראה סוכה (מה, ב) דיש דרגת „בני עלי”/ „שנים הן” ואו „אני ובני” ויש דרגה דרק אחד הוא – רשב”י (וח”א רנה, א) זח”ר רפ’ וירא). וראה לקו”ש [המתורגם] ח”ד ע’ 214 ואילך.

71) סוכה שם.

72) רש”י סוכה שם. וראה לקו”ש ע’ 215 ובהערה 40, 43 לקו”ש [המתורגם] ח”ז ע’ 389.

73) וע”ד המעלה דהמשכת אלקות מלמעלמ”ט על העלאת ממשטה למעלה – ראה לקו”ש [המתורגם] חט”ו ע’ 210, ויש”.

74) ולא כישמעאל שעשה תשובה והולך את יצחק לפניו (פרש”י ח”ש כה, ט), שבפשות בא מצד השפעת אברהם (ראה רש”י לך טו, טו). ולהעיר מלקו”ש שם ע’ 209 ואילך.